

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 2, 2012 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.221.4:339.9

Т. Г. Бусарева,

аспірантка, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ

Анотація: в статті розкривається аналіз глобалізаційних вимірів національних податкових систем країн світу. Акцентовано особливу увагу на виокремленні європейської, американської та азіатської моделей податкового регулювання іноземного інвестування.

Annotation: the analysis of the globalizational measurings of the national tax systems of the world countries opens up in the article. The special attention is payed on the selection of American, European and Asian models of the tax adjusting of the foreign investments.

Ключові слова: національна податкова система, глобалізація, стимулювання іноземних інвестицій, податкове навантаження

Keywords: national tax system, globalization, stimulation of foreign investment, tax loading.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та лібералізації усіх форм господарського життя країн, вагому роль в забезпеченні високих показників їх макроекономічного зростання відіграє податковий механізм. Прикметним є також той факт, що національні системи оподаткування, які склалися в різних країнах, прямо або опосередковано визначають масштаби та структуру процесів іноземного інвестування національних економік. Адже, як свідчить міжнародний досвід, саме сприятливий податковий клімат дозволив таким країнам як Китай, Сінгапур, Південна Корея, Малайзія, Таїланд та Японія забезпечити свої економіки великомасштабними міжнародними інвестиційними ресурсами та здійснити їх модернізацію на інноваційній основі. З огляду на це, високої актуальності набули питання пов'язані з визначенням напрямків трансформації національних податкових систем в умовах глобалізації.

Аналіз актуальних публікацій. З поміж наукових робіт, які містять наукову розробку питань щодо аналізу глобалізаційного виміру трансформації національних податкових систем, тенденцій розвитку світового інвестиційного ринку, вдосконалення податкових систем, визначення світових країн-експортерів та країн-імпортерів іноземних інвестицій слід відмітити наукові праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Н.В. Попонова, І.І. Д'якова, В.П. Косарчука, А.В.Кірін, І.В. Караваєва, В.Б. Захожай, Е. Бахмурова, В.Г. Пансков, Д.Г. Чорниці, Р. Мертон, Дж. Мінтц, А. Андерсен та багатьох інших. Разом з тим треба зазначити, що недостатньо розробленими залишаються питання щодо виокремлення моделей податкового стимулювання іноземного інвестування та угруповання країн світу згідно з цими моделями.

Мета дослідження. Ціллю даної статті є аналіз трансформації національних податкових систем країн світу та виокремлення європейської, американської та азіатської моделей податкового стимулювання іноземного інвестування.

Виклад основних результатів дослідження. Дослідження глобалізаційний вимірів трансформації національних податкових систем відбувається в розрізі трьох регіонів, а саме, необхідно визначити специфіку європейської, американської та азіатської моделей податкового регулювання іноземного інвестування. Науковий інтерес саме до цих регіонів обумовлений тим, що для європейських країн характерною є регіональна модель трансформації податкових систем, для Сполучених Штатів - національна, а модель азіатських країн має інтегрований характер та базується на досвіді американської та європейської моделей податкового стимулювання міжнародних інвестицій. Імплементація досвіду азіатськими країнами обумовлена тим, що реформування національної податкової системи у Сполучених Штатах відбувалось на початку 1950-х років, в країнах ЄС на початку 1960-х років, азіатські ж країни, які почали реформування національної податкової системи значно пізніше, а саме на початку 1980-х років, вже мали можливість впровадити у свої податкові системи найбільш ефективні механізми податкових систем розвинутих країн.

Якщо розглядати європейську модель податкового стимулювання іноземних інвестицій, то треба зазначити, що важливою ланкою процесу економічної інтеграції в рамках ЄС стало зближення податкових політик та національних податкових систем країн-учасниць. Як результат на сьогодні в ЄС сформувалися своєрідні "податкові стандарти", зокрема:

- податкове навантаження не повинно перевищувати 45% ВВП,
 - пропорційний розподіл частки прямих, непрямих та соціальних податків у загальній системі податкових надходжень,
 - контроль податкової конкуренції в ЄС через Кодекс про оподаткування (ухвалений радою ЄС у 1977 році)
- Водночас, формами прояву процесу гармонізації національних податкових систем європейських країн є :
- встановлення спільних принципів, форм та методів податкового контролю.
 - гармонізація податкових пільг та преференцій
 - уніфікація структури та функцій органів податкової служби;
 - впровадження єдиного способу оподаткування усіх країн - учасниць ЄС.;
 - узгодженість та синхронізованість правового регулювання;

Таким чином, не дивлячись на різноманітність податкового компоненту країн ЄС, на сьогодні в цих країнах прослідковується тенденція щодо формування єдиного підходу до гармонізації податкових систем з метою регулювання та стимулювання інвестиційних процесів. Гармонізація національних податкових систем забезпечила рівні умови для всіх потенційних інвесторів, створила умови для вільного переміщення капіталів на внутрішньому інтегрованому ринку, стимулювала розвиток міжнародної науково-технічної співпраці та активізувала процес залучення міжнародних інвестицій.

Водночас, за критерієм ступеню впливу податкового механізму на процеси іноземного інвестування можна виокремити дві групи країн. Податкові системи Німеччини та південно - скандинавських країн ЄС характеризуються з одного боку багато чисельністю податкових ставок, а з другого домінуванням ролі держави у перерозподільних та соціальних функціях. Звідси впливає велика складність процесів податкової гармонізації даної - першої - групи країн з європейськими стандартами, тож їх системи оподаткування на даний момент можна оцінити як менш пристосовані до інтеграції.

У другій групі держав (Великобританії, Австрії, Франції, Італії та Іспанії) національні податкові системи найбільшою мірою відповідають європейським стандартам в частині надання податкових пільг та преференцій іноземним інвесторам. До цього треба додати і велику гнучкість, податкових систем по відношенню до іноземних інвесторів, систем оподаткування в даних країнах, менший рівень можливих витрат по їх адаптації до вимог національної податкової гармонізації в рамках ЄС.

Національне податкове регулювання відіграє важливу роль у стимулюванні залучення іноземних інвестицій, відображає покращення економічних показників країн ЄС, а саме зниження рівня безробіття, зростання валового внутрішнього продукту, збільшення податкових надходжень в бюджет європейських країн.

Аналіз структурних змін на світовому інвестиційному ринку впродовж XX - початку XXI століття дозволяє виділити основні структурні тенденції, притаманні світогосподарському розвитку та форми їх прояву на європейському сегменті.

По перше - це активізація інтеграційних процесів, що має своє відображення у швидкому переміщенні приватного капіталу та кредиту, а також нарощуванні фондового сегменту ЄС. Ця тенденція характеризується приростом випуску облігаційних позик, що збільшуються на 64,6% щорік. Об'єми прямих іноземних інвестицій зростають щорік на 44%. На 10% приросту європейського ВВП доводиться 17% зростання об'ємів торгівлі.

По друге, секторальна переорієнтація інвестиційних вкладень з пріоритетом інвестицій в розвиток людських ресурсів.

По третє, зростання впливу транснаціональних корпорацій на розвиток економіки ЄС. Їх частка в обсязі виробництва ЄС склала близько 25%, також вони охопили майже 2/3 об'єму зовнішньої торгівлі даного угруповання. Таким чином, вищезазначені тенденції розвитку європейського інвестиційного ринку справили безпосередній вплив на процеси реформування податкової системи країн-членів.

Що стосується американської моделі податкового регулювання іноземного інвестування, то вона характеризується такими рисами, зокрема:

- заохочування урядом США можливості для іноземного інвестора у створенні стратегічних альянсів з американськими компаніями в найбільш інноваційних та стратегічно важливих галузях національної економіки;
- надання міжнародним інвесторам рівних з національними виробниками прав відносно створення, реєстрації та діяльності компанії, сплати податків, ведення діловодства та інші;
- відсутність обмеження на репатріацію капіталів та прибутків за кордон, в окремих випадках іноземним інвесторам надається більш пільговий режим оподаткування та кредитування, та що найбільш важливе – в країні існують гарантії від експропріації;
- державні підтримка галузей національної економіки, які залучають іноземні інвестиції через надання податкових пільг та преференцій;
- стимулювання іноземних інвестицій забезпечується кожним окремим штатом самостійно, на підставі довгострокових та короткострокових програм, розроблених з врахуванням місцевих особливостей та потреб та відповідно до місцевого законодавства;
- реалізація інвестиційних програм на рівні окремого штату, як правило, знаходиться під безпосереднім контролем з боку місцевого агентства з економічного розвитку (Economic Development Agency, SDA);

Реалізація вищеперахованих заходів мала своїм наслідком перетворення США у найбільшого реципієнта іноземних інвестицій в світі. Станом на 2010 рік в економіку США інвестують більш ніж 100 країн світу, однак лідируючі позиції належать міжнародним інвестиціям з невеликої групи розвинутих країн. Найбільшими інвесторами США протягом 2000-2010 років є Великобританія, Японія, Німеччина, Нідерланди, Канада, Франція, Швейцарія та Люксембург. Іноземні інвестиції надходять у всі галузі економіки та у всі штатах. Найбільш привабливими з точки зору іноземних інвесторів є Аляска(49%), штат Каліфорнія(12%) та Техас(9%).

В рамках проведеного дослідження запропонована періодизація трансформації податкової системи США, яка складається з 7 етапів, а саме: перший етап (1950-1960 роки) - війна в Кореї (1950—1953), економічний бум, зародження зрілої національної податкової системи, другий етап (1961-1970) прийняття нового податкового законодавства, стрімкий розвиток виробництва, третій етап (1971-1980) нафтова криза, реформування податкової системи з метою стимулювання додаткових джерел фінансування, четвертий етап (1981-1990) період "реінфляції", боротьба з інфляцією, прийняття двох основних блоків податкового законодавства, п'ятий етап (1991-2000) президентство Б.Клінтона, стрімкий розвиток фондового ринку, шостий етап (2001-2010) реформи Дж. Буша молодшого, сьомий етап(2010-теперішній час) антикризовий план Б. Обами.

Як свідчить міжнародний досвід, за останні 60 років в США відбулося переосмислення ролі податків, як інструменту стимулювання іноземних інвестицій та забезпечення стабільного розвитку економіки. Таким чином США має накопичений досвід регулювання залучення міжнародних інвестицій з використанням податкових пільг та податкових санкцій, змін їх поєднань, зокрема шляхом звільнення від сплати податку іноземних інвесторів, надання податкового кредиту, відсторонення платіжачу за заявою, диференціацією ставок податків для різних категорій інвесторів або об'єктів оподаткування та ін.

Важливо зазначити те, що до 1940 року податки розглядалися лише як фінансовий інструмент регулювання економіки та основою податкової системи США залишалися непрямі податки (а саме акцизи та митні збори). Зокрема в ході реалізації «Нового курсу» Ф. Рузвельта, з 1933 по 1939 роки, для запобігання кризових явищ в економіці США податки почали виконувати стимулюючу функцію.

Протягом наступних 60 років(1950-2010) до американського податкового законодавства було внесено безліч змін з ціллю приведення його у відповідність з економічними змінами, які відбувалися в національній економіці, з метою стимулювання залучення іноземних інвестицій.

Щодо азійської моделі податкового регулювання іноземного інвестування, то вона має інтегративний характер та в ключових елементах є схожою на американську та європейську модель регулювання інвестиційних процесів. Формами прояву азійської національної податкової системи є:

- помірний рівень податкового тягаря (не перевищує 30%);
- висока частка прямих та низька непрямих податкових надходжень;
- найвища серед розвинених країн частка прибуткових податків (яка складає 50%);
- стабільний високий рівень податків на прибуток корпорацій(який складає 40%);
- помітна роль податкових пільг в підвищенні ефективності економіки та досягнення цілей економічної політики;
- низький рівень ПДВ для іноземних інвесторів - 3%;
- високий рівень податків на власність (15,8%);
- централізований збір податків.

В азійській системі стимулювання іноземних інвестицій можна виокремити три підсистеми, кожна з яких має свої притаманні характеристики національного податкового регулювання залучення міжнародних інвестицій.

До першої підсистеми належать нові індустріальні країни, з яких найбільш привабливим для міжнародних інвесторів є Малайзія, Південна Корея та Сінгапур, до другої підсистеми належить Японія, як технологічний та інвестиційний лідер всього регіону та до третьої підсистеми відноситься Китай, який відіграє провідну роль в організації технологічних та інвестиційних мереж в азійських країнах. Для кожної з цих систем притаманні свої особливості податкового реформування та характеристики процесів залучення міжнародних інвестицій.

Національна податкова система країн першої підсистеми характеризується найвищим рівнем лібералізації. У ній відсутні багато видів податків для іноземних інвесторів, що широко застосовуються в інших країнах (податок на додану вартість, податок на майно і т.д.). А значні податкові пільги, що надаються виробничим міжнародним підприємствам, з одного боку, сприяють підвищенню конкурентоспроможності національних виробників в умовах посилення конкуренції на світовому ринку, з іншого, - стимулюють заощадження та інвестиції. Частка державних доходів до ВВП становить 23,2% у Малайзії, 24% та 24,7% у Південній Кореї та Сінгапурі відповідно, при цьому на податкові надходження припадає лише 18,9% ВВП, 20% та 19% ВВП відповідно.

Не випадково, на економіку НІК великий вплив справили прямі іноземні інвестиції, які займають 42% прямих капітальних вкладень в дану групу країн, однак основним інвестором є США та Японія. Серед податкових механізмів вирішальним чинником стимулювання іноземних інвесторів найбільшу роль відіграли податкові канікули, які надавалися іноземним інвесторам строком на 5 років, податковий кредит та зниження ставки корпоративного податку, особливо в слабо або нерозвинених регіонах нових індустріальних країн.

Щодо другої підсистеми азійської системи країн, до неї належить Японія, в якій стимулююча функція податків, що реалізується через систему пільг та преференцій, зіграла помітну роль в економічних досягненнях країни. Починаючи з другої половини XX століття національна податкова система Японії зазнала найбільших змін як у зв'язку з внутрішніми факторами розвитку, так і під впливом швидкого процесу глобалізації світових господарських зв'язків.

Спрямованість податкової політики за повоєнні роки не раз змінювалася. У податковій політиці в період стрімкого залучення іноземних інвестицій в період з 1980-2010 роки можна виділити три етапи, які характеризувалися різними цілями та змістом, а саме:

1980 – ті роки - активне використання податкових важелів для стимулювання іноземних інвестицій у реконструкції, прискорення економічного зростання та технологічного оновлення національного господарства;

1990-ті роки спроби адаптації національної податкової системи до нових умов помірних темпів економічного зростання через стимулювання іноземних інвестицій;

2000 рік-до теперішній час поступова трансформація національної податкової системи шляхом забезпечення більшої рівності, нейтральності та простоти і, крім усього іншого, - стабільності податкових надходжень для іноземних інвесторів.

Серед податкових механізмів найбільш привабливим для іноземних інвесторів було надання податкової знижки на НДДКР, зниження податку та прибуток компанії з залученими іноземними інвестиціями та часткове або повне звільнення від сплати податків.

Щодо третьої підсистеми, то за два десятиліття соціально-економічних реформ КНР перетворилася на крупного реципієнта іноземних інвестицій. За оцінками фахівців, ємність китайського ринку становить 300 млрд. дол. завдяки чому Китай займає друге місце після США за кількістю підприємств з іноземними інвестиціями, на частку яких припадає 75% промислових підприємств та майже 19% виробленої продукції. Пріоритетне значення набувають міжнародні підприємницькі інвестиції, які випереджають за основними засобами обсяги зовнішніх запозичень.

Зростання припливу інвестицій в КНР у цей період пояснювався політичною стабільністю суспільства, наявністю величезного внутрішнього ринку та тісним зв'язком з китайською діаспорою за кордоном, поступальним економічним зростанням в результаті проведеного курсу реформ та інтеграції у світову економіку. Вирішальним чинником зростання стало також допущення іноземного капіталу в галузі так званої "Третьої сфери" економіки (а саме роздрібну торгівлю, нерухомість (довгострокову оренду земельних ділянок під забудову), транспортні, страхові, консультаційні, фінансові послуги, туризм тощо).

Серед податкових механізмів вирішальним чинником стимулювання іноземних інвесторів найбільшу роль відіграли метод прискореної амортизації, та повне звільнення від сплати податків компаніям, які інвестують в інноваційну або технологічну галузі.

Висновки з дослідження. Резюмуючи усе вищевикладене, треба зробити висновок, що податковий механізм відіграє важливу роль у залученні іноземних інвестицій в економіку країн, як регіональної та національної так і азійської моделі трансформації податкових систем. Треба зазначити, що серед спільних характеристик азійської та європейської моделей є залучення іноземних інвестицій у розвиток високих технологій, виробництво побутової техніки та інноваційні галузі, збільшення темпів економічного розвитку (в середньому на 8 % на рік , протекціоністська політика держави щодо діяльності іноземних інвесторів. Щодо спільних характеристик американської та азійської моделей, то необхідно зазначити низькі ставки оподаткування для іноземних інвесторів, наявність законодавчої бази, яка контролює діяльність іноземного інвестора на інвестиційному ринку , низькі ставки податку на додану вартість та податку на прибуток підприємств з іноземним капіталом.

Список використаної літератури

- 1.Merton R. Theory of Rational Option Pricing // Bell Journal of Economics and Management Science. -2003., V. 4 (Spring).
- 2.Mintz J.M., Triopoulos T. The Effectiveness of Corporate Tax Incentives for Foreign Investment in the Presence of Tax Crediting // Journal of Public Economics. -2004, V. 55., №1.
3. Мельник В. До питання про податки // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С. 12-13.
4. Теорія і практика податків: Керівництво для фінансових курсів і податкових працівників / Під загальною ред. С. Д. Шалімова. - М.: Госфініздат. - 1930. - 178 с.
- 5.Толкушкін АВ, Русанов І.Р., Суворов Д.В. Податки в Росії і зарубіжних країнах. - Финстатинформ, 2004.
6. Тривус А.А, Податки як знаряддя економічної політики. - Баку: Видання РІО АСПС.-1925.- 180 с.
7. Тургенев Н.І. Досвід теорії податків. - СПб. -2008. - 363 с.
8. Юткіна Т.Ф. Податки та оподаткування. Підручник. - М.: Инфра-М. - 2005. -252 С.
9. Гега П.Т., Доля Л.М. Основи податкового права: Навч. посібник. – К.: Знання. – 2006. – 280 с.
10. Дьякова І.І. Податки та податкова політика України. – К. Наукова думка, 2009. – 112 с.
11. Елисеев А., Підлужний М. Податкове планування. Мінімізація податків законними способами. – Л.: Центр Бізнес-Сервісу, 2003. – 320 с.
12. Спіфанова А. О., Сало. І. В., Дьякова І. І. Бюджет і фінансова політика України: Навч. посібник – К.: Наукова думка, 2005. – 154 с.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"